

METODOLOŠKA INFRASTRUKTURA SLOVENISTIČNEGA JEZIKOSLOVJA: PRIMER KRITIČNE ANALIZE DISKURZA (KAD)

Simona Bergoč

Fakulteta za humanistične študije Koper, Koper

UDK 811.163.6'42-13

V prispevku je predstavljena kritična analiza diskurza kot eden od metodoloških infrastrukturnih virov slovenističnega jezikoslovja. Skozi optiko zunajdisciplinarne in znotrajdisciplinarne kritike analizira temeljne izzive discipline: prva kritika je utemeljena na drugačnih epistemoloških izhodiščih ter pojmih objektivnosti ter subjektivnosti, zato se za razvoj KAD pokaže manj relevantna, druga, ki jo izrekajo raziskovalci znotraj same discipline, se pokaže za bolj konstruktivno, saj izpostavlja potrebo po reflektiranju vloge KAD kot raziskovalnega in akademskega gibanja.

kritična analiza diskurza, objektivizem, akademski diskurz, socialni konstruktivizem, slovenistično jezikoslovje

The paper considers critical discourse analysis (CDA) as one of the methodological infrastructure resources of Slovene linguistics. The fundamental challenges of the discipline are discussed from critical extra-disciplinary and intra-disciplinary viewpoints. The first critical stance is based on different epistemological approaches and concepts of subjectivism and objectivism, and is thus less relevant for the development of CDA. The second, which comes from researchers within CDA, is more constructive as it stresses the need for reflecting on the role of CDA as a research and academic movement.

critical discourse analysis, objectivism, academic discourse, social constructivism, Slovene linguistics

1 Uvod

V zadnjih petnajstih letih se je slovenistično jezikoslovje dinamično in pospešeno razvijalo v smer raznovrstnosti pristopov. Razlogov je lahko več, zagotovo je k temu pripomogel siceršnji obrat paradigme v smer kontekstualnega jezikoslovja (ki je po definiciji metodološko »bolj demokratično«), ne velja pa zamenjati niti konkurenčnosti, ki jo je spodbudila vzpostavitev novih univerzitetnih in raziskovalnih središč, ki razvijajo jezikoslovne vsebine. Eden od pristopov, ki mu slovenistično jezikoslovje (pa tudi druge humanistične discipline) v zadnjih letih namenja vedno več pozornosti, je tudi kritična analiza diskurza (KAD).

Ko raziskovalci razmišljajo o bistvu KAD, neradi uporabljajo oznake, kot sta »teorija« ali

»metoda«, raje »šola« ali »program« (prim. Wodak 2006: 2), najbolj ustrezna se celo zdi oznaka »akademsko gibanje«, ki jo predlaga van Dijk (2008: 321-322). Razlog za to je seveda preprost in tiči najprej v eklektičnosti kritične analize diskurza tako na teoretski kot metodološki ravni. Definicija, ki jo podata Fairclough in Wodak (1997: 258), tako implicira raznovrstnost v pristopih:

KAD vidi diskurz – jezikovno rabo v govoru in pisanju – kot obliko 'družbene prakse'. Razlaga diskurza kot družbene prakse implicira dialektični odnos med določenim diskurzivnim dogodkom ter situacijo (situacijami), institucijo (institucijami) in družbeno strukturo (strukturami), ki ga uokvirjajo: diskurzivni dogodek je

oblikovan s pomočjo njih, vendar jih tudi sam oblikuje. To pomeni, da je diskurz ravno tako družbeno konstitutiven kot družbeno oblikovan – konstituira situacije, objekte vedenja ter družbene identitete in odnose med ljudmi in skupinami. Konstitutiven je tako v smislu, da omogoča ohranjati in reproducirati družbeni status quo, kot v smislu, da prispeva k njegovemu preoblikovanju. Glede na to, da je diskurz družbeno vpliven, povzroča vznik pomembnih vprašanj, povezanih z močjo. Diskurzivne prakse imajo lahko velike ideološke učinke, to pomeni, da lahko producirajo in reproducirajo neenakopravne odnose med (npr.) družbenimi razredi, ženskami in moškimi ter etničnimi/kulturnimi večinami in manjšinami na načine, s katerimi reprezentirajo stvari in pozicionirajo ljudi.

KAD tako pod skupno streho združuje različne pristope; poenostavljeno jih lahko klasificiramo v štiri kategorije. *Kritično jezikoslovje* se je razvilo na Univerzi Vzhodna Anglija v 70. letih in je svojo analizo utemeljevalo v veliki meri na načelih Hallidayjeve funkcijske slovnice (prim. Fowler 1991 in Halliday 1985). *Sociokulturni pristop* je utemeljil Norman Fairclough (prim. 1995), *sociokognitivni* Teun van Dijk (prim. 1997a in b), *historično-diskurzivno metodo* pa Ruth Wodak (prim. 2001) Konkretno študije, ki so objavljene (če se osredotočim na anglosaksonsko območje) večinoma v treh revijah, in sicer *Discourse & Society*, *Discourse Studies* in *Critical Discourse Studies*, so metodološko heterogene in velikokrat kombinirajo značilnosti več omenjenih pristopov hkrati. Vendar pa so kljub temu vsem prispevkom, ki jih umeščamo v polje kritične analize diskurza, skupne določene epistemološke predpostavke, ki so iz gornjega citata še bolj razvidne, tj. zlasti kritika neenakopravnih razmerij moči med družbenimi akterji. Enotna filozofska podlaga svojih analiz KAD črpa iz različnih, a epistemološko

»uskklajenih« virov: Antonio Gramsci, frankfurtska šola, vključno z Jürgenom Habermasom, Michael Foucault, Luis Althusser, Mihail Bahtin (Vološinov), Michel Pécheux, Pierre Bourdieu (za pregled prim. Fairclough, Wodak 1997; Vezovnik 2008). Enotna filozofska podlaga je torej tisti razlog – če se vrnem na samooznačevanje KAD – zaradi katerega slednji najbolj ustreza oznaka »akademsko gibanje«.

Če je KAD na mednarodni znanstveni sceni mlada, a polno uveljavljena disciplina, za domače slovenistične razmere to težko trdimo. Zanimanje za ta pristop sicer narašča, vendar ne s hitrostjo, ki bi mu zagotavljala polno in enakopravno participacijo na trgu znanstveno-raziskovalnih disciplin. Pobude za vstop v slovenski prostor so torej prišle iz neslovenističnih krogov, za to interdisciplinarno vedenje so doslej največ zanimanja pokazali raziskovalci s Fakultete za družbene vede, ki opravljajo kritične analize medijskega diskurza, naj omenim Marušo Pušnik, Andreja Škerlepa, Andrejo Vezovnik (prim. 2007a, 2007b) ter Karmen Erjavec, ki na zanimiv in zgleden način analizira pomembne (ne le slovenske) politične teme (prim. Erjavec 2001, 2002, v sodelovanju z Volčič 2007, 2009; v sodelovanju z E. Erjavec, Juvančič 2009).¹ Na omenjeni fakulteti je nastalo tudi nekaj zanimivih diplomskih nalog s področja KAD. Na Fakulteti za podiplomski humanistični študij (ISH) deluje nekaj raziskovalcev, ki kritično analizirajo izobraževalne procese (Janez Justin), medije (Jože Vogrinc), računalniško komunikacijo (Tadej Praprotnik), kot eno zanimivejših raziskav velja omeniti analizo pojmovanja tujega in tujcev v učbenikih zgodovine (Čepič, Vogrinčič 2003). Na Mirovnem inštitutu izvajata klasične kritične analize med drugimi zlasti Mojca Pajnik in Roman Kuhar, in sicer na primeru odnosa večine do marginaliziranih skupin (imigranti, prostitutke, istospolno

¹ Pri neslovenističnih avtorjih navajam le primere tistih razprav, ki so metodološko in vsebinsko najbolj povezane s »kritično analizo diskurza« kot šolo.

usmerjeni itn.). KAD izvajajo tudi na Pedagoškem inštitutu; eden od rezultatov evropskega projekta EMEDIATE, ki je združeval konzorcij najbolj vidnih evropskih raziskovalcev KAD, je analiza poročanja jugoslovanskih medijev o češkoslovaški krizi leta 1968 (Krašovec, Žagar 2008). Kritična analiza diskurza pa v slovenistiki žal ne kaže tako živahne podobe. Če se slovenistično jezikoslovje lahko izkaže z razvitim poljem analize diskurza na eni strani (prim. med drugim tematsko številko *Jezika in slovstva* 3-4, 2007) ter kvalitetnimi razpravami s področja kritične sociolingvistike na drugi (prim. M. Stabej, N. Komac Gliha, V. Mikolič, A. Nečak Lük idr.), presečišča, kamor bi lahko umestili KAD, skorajda ni. Omeniti velja razmišljanje Darinke Verdonik o pomenu kritične analize diskurza k preučevanju rabe jezika (ob primeru analize dnevnoinformativne televizijske oddaje) (2004), Gorjančevo analizo slovarskega diskurza (2005a), Skubičovo razpravo o sociolektih (2004) ter mojo analizo učnega načrta za gimnazije (2006) ter akterjev, ki so sooblikovali družbeno-politično dogajanje ob odcepitvi in pridružitvi Slovenije (2008). Pod mentorstvom Stabeja in Skubica je na Filozofski fakulteti nastalo tudi nekaj diplomskih nalog s področja KAD, ravno tako ena diploma na koprski slovenistiki pod mentorstvom Vesne Mikolič. Glede na izredno povečano zanimanje jezikoslovcev za korpusno jezikoslovje lahko upamo v prihodnosti na porast kritičnih korpusnih analiz. Toda v tem trenutku stanje raziskav na področju slovenistične kritične analize diskurza ni na zavirljivi ravni in razlogov je zagotovo več, od močne strukturalistične tradicije do poslanstva slovenistike kot nacionalne vede. Poleg tega se je KAD tako na mednarodni kot slovenistični ravni znašla pred izzivi, s katerimi se mora, če hoče polno razviti svoje potenciale, konstruk-

tivno soočiti. V nadaljevanju bom predstavila dva problema in smernice za njuno reševanje.

2 Mit o objektivizmu

V trenutku, ko se kritična analiza diskurza odpove oznaki »teorija« ali »metoda« (z vsemi posledicami), je pripravljen teren za kritične poglede zlasti tistih raziskovalcev, ki ji očitajo subjektivnost, politični angažma in metodološko nerigoroznost (prim. Widdowson 2004² v Tian 2006 in Stubbs 1997). Očitkom o subjektivnosti lahko kritična analiza diskurza po eni strani pritrdi, po drugi pa jih tudi ovrže, in sicer na podlagi skupne predpostavke o znanosti kot diskurzu, tj. posebni obliki družbene prakse. Pojma subjektivnosti in objektivnosti sta znotraj tako pojmovanega *akademskega diskurza*, za katerega so značilni intersubjektivnost, hierarhije, norme, različne distribucije moči, pravzaprav nerelevantna.³ Osnovna značilnost znanosti, kot si jo želimo predstavljati, je ukvarjanje z dejstvi, vendar je filozofija znanosti, utemeljena na konstruktivističnih načelih, že pred nekaj desetletji zamajala to prepričanje (prim. Latour 1987). Halloway (2004/2002: 60-61) ironično predstavi mit o znanstveni objektivnosti takole:

Čim dlje je družboslovec umaknjen od družbe, ki jo proučuje, tem bolje. Idealen znanstvenik bi bil opazovalec na Luni, od koder bi lahko resnično objektivno analiziral družbo. Kolektivnost, družba, postane objekt, ki je, kolikor se le da, daleč od subjekta.

Znanstveno raziskovanje je podvrženo intersubjektivnim normam, ki nastajajo znotraj in ne obstajajo zunaj posamičnih disciplin znanosti, tj. neodvisno, »objektivno«. Douglas Allchin (1998) predlaga celo nov koncept objektivnosti; ugotavlja namreč, da znanstveniki med znanstvenim delovanjem izražajo vrednote

2 H. G. Widdowson: *Text, Context, Pretext: Critical Issues in Discourse Analysis*, Oxford, Blackwell Publishing, 2004.

3 V članku opredeljujem predvsem humanistični in družboslovni diskurz, vendar tudi za naravoslovje, kot obsežno utemeljuje Bruno Latour, veljajo podobna načela (prim. Latour 1987).

svojega kulturnega okolja,⁴ čemur se nikakor ni mogoče upreti, zato je »objektivnost« mogoče doseči le z različnimi raziskavami, ki (tudi) s pomočjo alternativnih vrednot pridejo do različnih zaključkov. Na ta način lahko, kot ugotavlja avtor, nasprotujoče si vrednote delujejo kot sistem epistemičnega preverjanja in uravnoveženja (prav tam, spletni dostop).

V zvezi s kritično analizo diskurza, za katero bi se zdelo, da bi lahko očitkom o metodološki nerigoroznosti (in posledično subjektivnosti) vsaj delno ušla s popolnim prestrukturiranjem v polje računalniške korpusne analize,⁵ ni videti udobnega izhoda. Tudi sama korpusna analiza je v prvem koraku soočena z vrednostno odločitvijo, in sicer v zvezi z uravnoveženostjo korpusa. Stabej (1998; spletni dostop) razmišlja o omenjeni problematiki takole:

Vprašanje referenčnosti [korpusa] je v svoji globalni razsežnosti pomembno jezikovnofilozofsko vprašanje /.../. Kakšna količina izpričanih besedil in stavkov je potrebna, da lahko ustrezno ponazarja jezikovno zmožnost chomskyjevskega idealnega rojenega govorca? /.../ Popolnoma jasno je, da noben korpus ne more vsebovati neskončnega števila slovnično pravilnih (in komunikacijsko ustreznih) stavkov. Vprašanje je le, katero končno število lahko vzamemo za metonimijo neskončnega in kako se raziskovalci pri uporabi korpusa zavedajo, da ima ne glede na svojo končno velikost vsak korpus poleg vseh prednosti, ki na marsikaterem jezikoslovnem področju izpričano omogočajo ustreznejše in učinkovitejše raziskovanje in uporabnost, na koncu vendarle status metonimičnosti.

Vprašanje referenčnosti ob gradnji korpusa je bilo in ostaja eden od temeljnih izzivov

korpusnega jezikoslovja, ki še ni rešeno v zadovoljivi meri (Biber idr.: 1998: 250; Gorjanc 2005b: 30) in morda je po skoraj dveh desetletjih še vedno aktualna iskrena trditev Geoffreyja Leecha (2005/1991: 33):

Danes je treba v predpostavko o reprezentativnosti preprosto verjeti. Upamo, da bomo v prihodnosti razvili statistične ali druge modele, ki bi določili, kaj dela korpus reprezentativen za veliko množico besedil, ter jih aplicirali na obstoječe korpusne.

Drugi problem korpusne analize se nanaša na obdelavo korpusnih podatkov. Korpusni jezikoslovci so včasih tako fascinirani nad analizo korpusnih podatkov, da pozabijo na vrednotenje dobljenega gradiva (prim. Sinclair 2007: 1). Vrednotenje jezikovnih podatkov, ki je odvisno od kulturnega konteksta raziskovalcev, je torej vselej prisotno v humanističnih raziskavah⁶ in kritike vrednostnih stališč KAD so zaradi tega spoznanja pravzaprav precej redke, kakor so tudi redki odzivi raziskovalcev »akademskega gibanja KAD« na te očitke (prim. Beaugrande 2007).

3 Izziv: avtorefleksija

Bolj konstruktivne so se pokazale tiste debate o problemih KAD, ki so jih sprožili domicilni raziskovalci ali pa avtorji, ki jih s slednjimi družijo sorodno epistemološko izhodišče; mednje sodi tudi Michael Billig, ki kritiko KAD usmerja v dve (sicer) povezani smeri. Njegova »besedilna kritika« se nanaša na prispevke, ki jih pišejo raziskovalci s področja kritične analize diskurza: avtor ugotavlja, da ti uporabljajo enake jezikovne strukture, kot jih sami pri drugih piscih označujejo za problematične (2008a). Izpostavi zlasti strategiji

4 To tezo utemeljuje med drugim tudi s sklicevanjem na znane izsledke preučevanja človeških ras s konca 19. stoletja, ki so bili v pretežni meri odvisni od predhodnih »zunajznanstvenih« predpostavk o večvrednosti bele rase (Allchin 1998; spletni dostop).

5 Korpusno analizo omenjam zaradi tega, ker je po splošnem prepričanju najbolj objektivna in od vseh kvantitativnih metod družboslovnega in humanističnega raziskovanja najmanj odvisna od raziskovalčeve interpretacije. Resnica seveda ni tako preprosta, kar utemeljujem v nadaljevanju.

6 Prim. opombo št. 2.

nominalizacije in pasivizacije, ki naj bi po njegovem mnenju⁷ zagotavljali izbris akterja; reprezentacijo akterjev in njihovih dejanj kot neživih reči, npr. »tržne zakonitosti«; ohranjanje neenakih družbenih razmerij. Prispevek omenjenega avtorja v reviji *Discourse and Society* je spodbudil kar nekaj utemeljenih odzivov (Fairclough 2008, van Dijk 2008, Martin 2008), in sicer jih lahko grobo strnem v ugotovitev, da sta tako nominalizacija kot pasivizacija le potencialno problematični strategiji (v smislu ohranjanja neenakopravnih družbenih razmerij) in da nikakor to ne velja za vse kontekste, v katerih jih avtorji uporabljajo, saj se lahko uporabljata v popolnoma »nedolžne« namene, kot npr. navaja Fairclough za nominalizacijo (2008: 813):

Nominalizacije so koristne pri generaliziranju, abstrahiranju in klasifikaciji dejanj in dogodkov. Ko jih uporabljamo, so koristne, ko govorimo ali razmišljamo o razredih [...] brez spremenjivk, ki za naše (tj. znanstvene ali administrativne) zadeve niso relevantne, ker so lahko akterji dejanj in drugi udeleženci v procesih ter časovni, prostorski ter načinovni prislovi ter operatorji izbrisani.

Billig se dotakne tudi področja, ki ga je obširneje izpostavil že v članku iz leta 2003, ki pa razen skromne pripombe Wodakove (2006), da kaže na potencialno zelo plodno in nujno debato za KAD, obširnejših odzivov (vsaj glede na podatke, do katerih sem sama prišla) ni doživel. Razmišljanje o slogu kritične znanstvene razprave (ob katerem posebej izpostavlja, da ni le estetske narave (2008b: 839) umesti v širši družbeni kontekst; poskuša namreč najti vlogo kritične analize diskurza znotraj akademskega življenja. Nekoč alternativna šola, ki se je utemeljevala na kritični poziciji do prevladujočih trendov v jezikoslovju in do

širše družbene teorije, si je v zadnjih desetletjih pridobila enakopraven status med akademskimi disciplinami.⁸ Avtor na uspeh KAD pogleda tudi iz druge perspektive in ugotovi, da se podreja istim načelom politične ekonomije, ki obvladuje akademsko poučevanje in raziskovanje, kot ostale discipline, ki jih KAD motri s kritičnim očesom (2003: 40–45). KAD se je s svojim ekskluzivističnim odnosom in »predkupno pravico« do pojma *kritično* znašla na isti ladji z vsemi ostalimi pristopi, ki jih označuje za tradicionalne in nekritične. Znašla se je v svetu akademske tekmovalnosti in preživetja, borbe za financiranje raziskovalnih projektov, študentov, nagrad, kratka, v svetu komercialnih vrednot in posledično potrebe in nuje po promoviranju svojih intelektualnih produktov, kar zrcali tudi slog znanstvenih besedil (2008b: 839).

Rešitev iz zagate pa ni preprosta. Radikalno spreminjanje pravil žanrov (tudi znanstvenih) je tvegano početje. Naivno je tudi upati na radikalno reorganiziranje akademskih hierarhij, ki so seveda posledica neenakomerne distribucije moči, mdr. tudi odnosa med učiteljem (ki predava kritično analizo diskurza) in študentom. Vprašanje je, ali bi bila kritika obstoječih družbenih razmerij lahko učinkovita, če bi jo izrekli akterji, pozicionirani zunaj obstoječih akademskih institucij. Namreč, učinkovitost izjav je neločljiva od obstoja institucije, ki definira pogoje »posrečenosti« (Bourdieu 1991: 73). Pravi odgovor je zaenkrat morda le v večji stopnji senzibilnosti in avtorefleksiji raziskovalcev glede vprašanj družbenega konteksta, znotraj katerega delujemo, in majhni koraki v smer zagotavljanja enakopravnosti vseh družbenih akterjev, s katerimi imamo opravka tako znotraj kot zunaj akademskega življenja.

7 Razumevanje strategije nominalizacije v znanstvenih besedilih avtor poveže s konceptom t. i. gramatične metafore, ki ga je razvil Halliday (Halliday 1993/1989: 79–82 in Halliday 1998: 185–236) ter ugotovitvami kritičnega jezikoslovja (Billig 2008: 785–787).

8 Za razvoj kritične analize diskurza na slovenski akademski sceni to najbrž ne velja v celoti.

Literatura

- ALLCHIN, Douglas, 1998: Values in Science and in Science Education. Fraser, B. J. in Tobin, K. G. (ur.): *International Handbook of Science Education. Part one*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. 1083–1092. <<http://www1.umn.edu/ships/ethics/values.htm>>. (Dostop 15. 7. 2009.)
- BEAUGRANDE, Robert de, 2007: The Case against Critical Discourse Analysis Reopened: In Search of Widdowson's »Pretexts.« <<http://www.beaugrande.com/WiddowsonPretexts.htm>>. (Dostop 16. 7. 2009.)
- BERGOČ, Simona 2006: Vloga šole pri jezikovnem načrtovanju. *Šolsko polje* 1–2/17. 117–125.
- BERGOČ, Simona, 2008: Družbeni akterji in slovenska kulturna identiteta v medijskem diskurzu dveh obdobji. *Jezik in slovnost* 6/53. 69–84.
- BIBER, Douglas, CONRAD, Susan, REPPEN, Randi, 1998: *Corpus linguistics: investigating language structure and use*. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press.
- BILLIG, Michael, 2003: Critical Discourse Analysis and the Rhetoric of Critique. Weiss, Gilbert, Wodak, Ruth (ur.): *Critical Discourse Analysis. Theory and Interdisciplinarity*. Houndmills etc.: Palgrave Macmillan. 35–46.
- BILLIG, Michael, 2008a: The Language of critical discourse analysis: the case of nominalisation. *Discourse and Society* 6/19. 783–800.
- BILLIG, Michael, 2008b: Nominalizing and de-nominalizing: a reply. *Discourse and Society* 6/19. 829–841.
- BOURDIEU, Pierre, 1991: *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- ČEPIČ, Mitja, VOGRINČIČ, Ana, 2003: Tujec in tuje v učbenikih: kritična diskurzivna analiza izbranih primerov iz učbenika zgodovine. *Teorija in praksa* 2/40. 313–334.
- ERJAVEC, Karmen, 2001: Media representation of the discrimination against the Roma in Eastern Europe: the case of Slovenia. *Discourse and Society*. 6/12. 699–727.
- ERJAVEC, Karmen, 2002: September 11: media construction of risk discourse: critical discourse analysis. *Medien Journal* 4/26. 19–31.
- ERJAVEC, Karmen, ERJAVEC, Emil, JUVANČIČ, Luka, 2009: New wine in old bottles: critical discourse analysis of the current common EU agricultural policy reform agenda. *Sociol. rural.* 1/49. 41–55.
- ERJAVEC, Karmen, VOLČIČ, Zala, 2009: A Slovene president's self-help discourse: making Slovenes more positive. *Critical discourse studies* 2/6. 97–110.
- ERJAVEC, Karmen, VOLČIČ, Zala, 2007: »War on terrorism« as a discursive battleground: Serbian recontextualization. *Discourse and Society* 2/18. 123–137.
- FAIRCLOUGH, Norman, 1995: *Critical discourse analysis: the critical study of language*. London, New York: Longman.
- FAIRCLOUGH, Norman, 2008: The language of critical discourse analysis: reply to Michael Billig. *Discourse and Society* 6/19. 811–819.
- FAIRCLOUGH, Norman, WODAK, Ruth, 1997: Critical Discourse Analysis. van Dijk, Teun (ur.): *Discourse as social interaction. Discourse studies 2. A multidisciplinary introduction*. 258–284.
- FOWLER, Roger, 1991: *Language in the news: discourse and ideology in the press*. London, New York: Routledge.
- GORJANC, Vojko, 2005a: Neposredno in posredno žaljiv govor v jezikovnih priročnikih: diskurz slovarjev slovenskega jezika. *Družboslovne razprave* 48/21. 197–209.
- GORJANC, Vojko, 2005b: *Uvod v korpusno jezikoslovje*. Domžale: Izolit.
- HALLIDAY, Michael A. K., 1985: *An introduction to functional linguistics*. London, Caulfield East, Baltimore: Edward Arnold.
- HALLIDAY, Michael A. K., 1993/1989: Some Grammatical Problems in Scientific English. Halliday, Michael A. K., Martin, James R. (ur.): *Writing Science: Literacy and Discursive Power*. London, Washington, D. C.: The Falmer Press (Taylor & Francis Group). 69–85.
- HALLIDAY, Michael A. K., 1998: Things and Relations. Regrammaticising experience as technical knowledge. Martin, James R., Veel, Robert (ur.): *Reading Science. Critical and functional perspectives on discourses of science*. London, New York: Routledge. 185–236.
- HALLOWAY, John, 2004/2002: *Spremenimo svet brez boja za oblast*. Ljubljana: Študentska založba (posebna izdaja Časopisa za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo). Izv.: *Change the world without taking power*.
- KRAŠOVEC, Primož, ŽAGAR, Igor Ž., 2008: »Naredni« proti »birokratskemu« socializmu: kako se je mit socializma v jugoslovanskem poročanju o okupaciji Českoslovaške leta 1968 razcepil na dve. *Šolsko polje* 3–4/19. 57–76.
- LATOUR, Bruno, 1987: *Science in action. How to follow scientists and engineers through society*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- LEECH, Geoffrey, 2005/1991: Stanje stvari v korpusnem jezikoslovju. Gorjanc, Vojko, Krek, Simon (ur.): *Študije o korpusnem jezikoslovju*. Ljubljana: Krtina. 29–57. Izvirnik: The state of the art in corpus linguistics.
- MARTIN, James R., 2008: Incongruent and proud: devilying »nominalisation«. *Discourse and Society* 6/19. 801–810.
- SAJOVIC, Tomaž, 2007: Jezik znanosti – jezik metafizične redukcije? Orel, Irena (ur.): *Razvoj slovenskega strokovnega jezika. Obdobja 24. Metode in*

- zvrsti. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 33–55.
- SINCLAIR, John, 2007: Introduction. Hoey, Michael idr. (ur.): *Text, Discourse and Corpora*. London: Continuum. 1–5.
- SKUBIC, Andrej E., 2004: Sociolekti od izraza do pomena: kultiviranost, obrobje in eksces. Kržišnik, Erika (ur.). *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti. Obdobja 22. Metode in zvrsti*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.
- STABEJ, Marko, 1998: Besedilnovrstna sestava korpusa FIDA. Kačič, Zdravko (ur.): *Uporabno jezikoslovje* 6. 96–106. <http://www.fida.net/slo/clanki/stabej_02.html>. (Dostop 15. 7. 2009.)
- STUBBS, Michael, 1997: Whorf's children: critical comments on critical discourse analysis (CDA). Ryan, Ann, Wray, Alison (ur.): *Evolving Models of Language*. Clevedon: Multilingual Matters. 100–116. <<http://www.uni-trier.de/fileadmin/fb2/ANG/Linguistik/Stubbs/stubbs-1997-whorfs-children.pdf>>. (Dostop 14. 7. 2009.)
- TIAN, Hailong, 2006: H. G. Widdowson: *Text, Context, Pretext: Critical Issues in Discourse Analysis* (Language in Society, 35). Oxford: Blackwell Publishing. 2004. 185 pp. *Journal of sociolinguistics* 2. 140–143. <<http://www.lancs.ac.uk/staff/tian/publications/reviews/Review%20of%20Text,%20Context,%20Pretext.pdf>>. (Dostop 14. 7. 2009.)
- WODAK, Ruth, 2001: The discourse – historical approach. Wodak, Ruth, Meyer, Michael (ur.): *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage. Str. 63–94.
- WODAK, Ruth, 2006: Critical linguistics and critical discourse analysis. Östman, Jan-Ola, Verschueren, Jeff (ur.): *Handbook of Pragmatics Online*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publ. Co. <<http://www.benjamins.com/online/hop/>>. (Dostop 9. 7. 2009.)
- VAN DIJK, Teun A., 1997a: The study of discourse. van Dijk, Teun (ur.): *Discourse as structure and process. Discourse studies. A multidisciplinary introduction. Volume 1*. London: Sage Publications. 1–34.
- VAN DIJK, Teun A., 1997b: Discourse as interaction in society. van Dijk, Teun (ur.): *Discourse as social interaction. Discourse studies. A multidisciplinary introduction. Volume 2*. London: Sage publications. 1–37.
- VAN DIJK, Teun A., 2008: Critical discourse analysis and nominalisation: problem or pseudo-problem? *Discourse and Society* 6/19. 821–828.
- VERDONIK, Darinka, 2004: Prispevki kritične analize diskurza k proučevanju rabe jezika. *Dialogi (Maribor)* 3–4/40. 60–74.
- VEZOVNIK, Andreja, 2007a: Diskurzivna konstrukcija slovenske nacionalne identitete: analiza časopisnih političnih komentarjev v obdobju vstopanja Slovenije v Evropsko unijo. *Ann, Ser. hist. sociol.* 2/17. 469–483.
- VEZOVNIK, Andreja, 2007b: Diskurzi o očetovstvu v slovenskih starševskih revijah: kritična analiza diskurza. *Teorija in praksa* 1–2/44. 191–208.
- VEZOVNIK, Andreja, 2008: Kritična diskurzivna analiza v kontekstu sodobnih diskurzivnih teorij. *Družboslovne razprave* 24/57. 79–96.